

ՓԱՌՔԻ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԱԺԻՇՏԸ

(Շար. տես. 1920 թվ. էջ 222).

Սոնատին վերջին ամանակը՝ հսկայէ մը փորձուած հրաշալի ճիգ մ'է՝ յաղթելու համար այն արգելքներուն՝ որոնք կը խափանեն իրեն հասնիլ գազաթի մը՝ զոր ոչ ոք չէր գտնէր և զրաւել։ Անձկութիւնն իր բոլոր մոնչիւններով՝ արագութեամբ կ'անցնէր այդ ամանակին մէջ՝ ինչպէս կ'ողորհիւսուածքին առէջիին մէջ։

Սատուտուն է, բազմաձայն, անընդհատ խազերու սուլակ մը՝ որ իրար կը բաղիին, իրարու կը կապուին, մէկ մէկու կը բարդուին, կը քակուին, տազնապիտոցիչ ու կծկած շարժումով կ'ընթանան մինչև վերջին սպասումը։

Ատաճիօն յետոյ այնքան մեծ է այդ կտորին հրապոյրը, որ հոգին, անակնկալէ բռնուած, կը բաժնուի սրտէնքու կը գտնուի միայնակ ու անպաշտպան՝ երաժշտութեան մատնուած՝ նման թիթեռնիկի մը՝ կատաղի հովի շունչէն բռնուած։

Եւ երբ սոնատը խելացնորիչ կերպով կը վերջանայ՝ յուզումէն ապշահար կը մնանք, կը զգանք մտաւորական արբեցութեան այն ամենաքաղցր զգացումը՝ որ կը ջնջէ զգայարանքն ու յառաջ կը բերէ սքանչալցումը։

Բեթովէն հոս իսկապէս մեծ հանդիսացաւ, դաշնակի համար յօրինուած իր ոչ մէկ հեղինակութիւնը, ըլլայ փաթեթիքան, կամ Ալփապիտոնաթան և կամ դիւցազնի մահը հուշակոյ նշանաւոր մահերը՝ կրնան հաւասարիլ այդ տասնեօթներորդ սօնատին՝ որ ամենահզօր հանճարեղութեան մը յատկանշանները դուրս կը ցատեցնեն։

*
**

Գազտնիքը՝ որու համար Բեթովէնի երաժշտութիւնն եղածներու մէջէն ամենէն

ազդուն է, այդ՝ որ մասնաւորապէս կը զուարճանէ ու կը բարձրացնէ արդէն ուրիշ երաժիշտներու նշանաւոր նուագերգերուն վարժուած հոգիները, անոր գեղագանցութիւնը կը կայանայ ճիշտ իր արտայայտած գաղափարներու անսահմանութեան մէջ, որով ուկնդիրը կարող է անոր մէջ դնել իր անձնական մտածումները, մանաւանդ կը թուի իրեն թէ նուագերգն իր զգացածին երաժշտական արտայայտութիւնն ըլլայ և սրտի սփոփումով կը տառապի ու կը զուարճանայ։ Սոնատներուն նկատմամբ քննադատներուն կազմած յաճախ զանազան նշանակութիւնը, անոնց վերագրուած տարբեր զգացումները, նոյն դէպքը՝ որով մի և նոյն կտորն այլ ևայլ օրերու մէջ ուկնդրուած կը բռնադատեն տարբեր մտածումներ մտեցանելու յայտնի ապացոյց են անոր։

Փորձ մը։ Թող ընթերցողը փորձէ մի և նոյն սոնատը զանազան օրերու մէջ լսելու և պիտի տեսնէ որ բեթովեան երաժշտութիւնը կը համապատասխանէ իր մտածումներուն՝ ինչպէս արձագանգը ձայնին, ինչպէս թրթում մը միջավայրին խտութեան՝ ուր կը ծաւալի։ Եթէ վշտացած ենք ան կ'արտասուէ մեր ցաւը, եթէ մաղձոտած ենք՝ կը զգուէ մեր տխրութիւնը, եթէ ցանկաւոր կ'ենք՝ կը սրէ մեր բաղձանքը, եթէ գոհ ենք՝ կը սաստկացնէ մեր ուրախութիւնը։

Այս երեւոյթը, ըստ աչս արտաոք, բայց իրականին մէջ ամենաքնական է, վասն զի մենք երաժշտութեան կ'ընծայենք մեր ներքին մտածումները, միշտ կը վերանորոգուի լսելով Բեթովէն, մինչդեռ ուրիշ հեղինակներու ուկնդրութեան միջոց ցանցաւորաբար կամ անկատար կերպով կը կատարուի։

Գրեթէ կարելի է ըսել թէ Բեթովէնի տիեզերքի պէս անչափ հանճարը՝ յղացաւ տիեզերական գաղափարներ՝ որոնք մի և նոյն առեն տարբեր կը բեր արտայայտելու զօրութիւնն ունին։

Էս քիչ մ'ընտանի եմ մեծ դասականներուն և կրնամ հաստատել՝ որ Պախի խոսանալագ մը, Շուսանի խանդավառագ մը՝ Հենդէլի համերգի կտոր մը, Շոփէնի ցայգանուագ մը, Մէնտելսոնի «Լիդըր» մը, Շուպէնի «սփյափոյ» մը, Մոզարտի կամ Հայտնի սոնատ մը, շատ անգամ ունկրուած, կը զօրացնեն տպաւորութիւնը, բայց չեն փոխեր զայն։ զայն լսողին զգացումները մի և նոյնը կը մնան, միայն, երբ երաժշտութիւնը ծանօթ է մեզի, յուզումը կ'ուժեղնայ, կը սաստկանայ, վասն զի ամէն կծուութիւն, ամէն դարձուածք կը խորունկցնէ նախաբար յարուցուած մտածութեանց ակօսը։

Ընդհակառակն ինթովէնի երաժշտութիւնը չի հնազանդիր այդ օրէնքին։ Նա միշտ հրաշալի է և Տանդէի բանաստեղծութեան, Միքիէլանճելոյի արձաններուն և Ռեմպրանտի նկարներուն պէս անսպասելի մատակարար է մշտաւոր ու զանազան գեղեցկութեանց։ Այս դէպքին մէջ կը ճանչնամ ես Պօնի երաժշտէն ներգործած հնայքին մեծ մասը՝ որ անմոլորակ աստղի մը պէս պայծառ ու առանձին է։ Այդ պատճառաւ ինթովէն պիտի մնայ դարերու մէջ երաժշտական արուեստին մեծ սքանչելագործը, անզուգական վեհագոյն արարածը։

Բարերար արևուն նման՝ կը զուարթացնէ բոլոր մահկանացուները. արուեստէ անտեղեկները՝ նուազերգին գգուանքով՝ որ ծաղկաթափ կ'ընէ հոգին և անուշ կերպով կ'օրորէ երազներու թագաւորութեան մէջ, երաժիշտները՝ զաղափարներու խոր պարզութեամբ և սակաւագիտ ներշնչմամբ որ կը ծնանի երբեմն անկեղծ բայց վսեմ պայծառութեան մը քանի մը դարձուածքներէն, ինչպէս են զրէթէ բոլոր «ատանդիներուն» խազերը, Սոնատներուն և Համերգներուն մէջ, որոնցմէ միակն ու անգերազանցելի իններորդին է։

Երեկոյեան դէմ, երբ հոգին ինքն իր մէջ կ'ամփոփուի՝ մտածելու համար անցեալն կամ երազելու համար ապագան, այն ատեն պէտք է զգալ բերկրութիւնը՝

զոր կ'ունենայ երբ կը լսէ Բեթովէնի «ատանդի» մը։ Ընթերցողն եթէ կ'ուզէ իմացական այս ճաղցր յափշտակութիւնը վայելել՝ թող նուագել տայ ճաշ դաշնակահարի մը եօթներորդ և ութերորդ սոնատին ատանդիները, և կամ թէ տասնևչորս երորդին ամենանուշ առաջին ամանակը, որ քաջածանօթ է արուեստէ չհասկցողներուն անգամ «Գիարօ տի լուսնա» խորագրով։ Իր անակնկալ յայտնութեամբ մը՝ ան պիտի ճանչնայ այն ատեն Լուդովիկոս Վան Բեթովէնի հանճարն իր բոլոր մեծութեան մէջ։

Ալեքերնուզ առջևն է մարդը։ Խոշորագլուխ ու սուրճային, Հերարձակ, լայն և միապաղպղ ճակատ, տափակ քիթ, ուժեղ ծնոտներ, երկու շրթունքներու մէջ ուղղաբերան՝ դառն ծալքի մը մէջ աղեղնաձև ծռած, քառակուսի կզակ՝ մէջ տեղը խոռոչ մը, անմօրուս ու կարմրագոյն։ Յաղթանդամ և կորովի էր, անփոյթ արդու՝ զարդի մէջ, մարդասեաց ու բարկացու։ Բայց հրաշալի զործունեայ ուղեղով մը, խորշերու ու ննարդներու, կամքի ու հանճարի մեծղի զանգուած մը։

* *

Ինթովեան զործոյն ուրիշ մէկ հազուագիտ զօրութիւնն՝ բնութեան զգացումն է՝ որ զինքը պատած է ինչպէս բաղնիք պարթեւութեամբ և կաղամախին, ինչպէս ոստրէն կը կպչի քարածայրին։

Բայց ի՞նչ բան է բնութեան այդ զգացումը՝ որ սիրոյ և ուրախութեան հոսանքի մը պէս կը ներգործէ։ Յուզումներու ամբողջութիւնն է որ կը ծնանի մեր մէջ երբ գտնուինք հանդէպ ստեղծուած տիեզերքի մեծղի տեսարանի մը։

Ծովը՝ որ արեգական ճառագայթներու տակ ոսկի փայլակներով կը փայլի՝ բնական ու բարոյական ուժի մը զգացումնը կ'ազդէ մեզի՝ որ մեր կազմուածքէն վեր է։ Ամառնային մեղմ արևու մուտք մը կ'արթնցնէ ընդհակառակն հաճելի մեղա՝ մաղձոտութիւն մը՝ որով հոգին կը զգայ

Թէ փոխադրուած է խաղաղութեան, մոռացութեան ու արցունքի խանդին մէջ, Զմեռնային աստեղագաւոր գիշեր մը՝ կը յարուցանէ զգացում մը՝ որ փոխն ի փոխ կը տարուբերի ուրախութեան ու տրտմութեան մէջ, Հոգին գոռոզ ու հպարտ կ'ըլլայ՝ մտածելով թէ ինքն ալ տիեզերքին թաղաքացի է, թէ իր հայրենիքն երկինքն է, որ մեծ բաց զրքի մը պէս կը ներկայանայ ամէն տեսակ հետազոտութեանց՝ որու վրայ կ'իշխէ հոգին հաշուի իմաստութեամբ, Ընդհակառակն կը՝ փոքրկանայ ու կը խռնարհի՝ երբ անսահմանութեան ու անծանօթ արեւներու ու աշխարհներու անչափ մեծութեան ջախջախիչ զօրութիւնը կը զգայ:

Անքէն մինչև հորիզոն տարածուող ընդարձակ ու բաց գեղեցիկ դաշտագետին մը, ծածկուած ամբողջապէս ոսկի հասկերով՝ կը բացուի մեր դիմաց, կէսօրուան դէմ, իբր գեղեցիկ իրերու խոտաւում մը, իբր մերձաւոր բարբիթ մը յոյսը:

Երգող սոխակը կամ հպուռը, կարկաջող առուակը, սաստկութեամբ թափուող ջրով՝ մոնչացող հողմը, դղրդացող ամպը, շառաչող անձրևը, սաստիկ հարուածներ տուող ալիքը, ճեղքուած հրաբուխը, հեղող ձեռն հիւսը, փրթող փոթորիկը, դաշտանկարներ ու ծովանկարներ, արշալույսներ ու արեւու մուտքեր, ամպեր ու աստղեր, լեռներ ու դաշտավայրեր, ծով ու անապատ, դաշտ ու անտառ, ջուր ու ձիւն, մրգաստաններ ու պարտէզներ և ուրիշ հազարաւոր տեսարաններ ու երևոյթներ կը ձևացնեն գեղեցիկագիտական մեծ տպաւորութեանց այն ամբողջութիւնը՝ զոր մէջ կը կոչենք կախարդանք բնութեան:

Լաւ ուրեմն, Բեթովէնի երաժշտութիւնն ուրիշներէն աւելի խոսացուցած է իր մէջ այդ կախարդանքը, վասն զի բնութեան հայեցողութենէն բխող մեծ տպաւորութիւններ՝ Բեթովէն երաժշտութեան վեհութեան է, որունց կը յիշեցնեն միշտ իրենց երկրաբանական ծագումը, ինչպէս հոտաւէտ իսկութիւն մը կը յիշեցնէ ծաղիկը՝ ուրկէ քամուեցաւ:

Երաժիշտն իր աստուածային նուագերգերով կը նկարագրէ մեր տեսած բնութեան տեսարաններն և երաժշտութիւնը կը վերանորոգէ զգացած յուզումները: Թերեւս, նա ինքնին, չէր անգիտանար թէ հանճարին բարձր զօրութիւնը, գիտէր իր հիւանալի նկարիչ մ'էր՝ հնչեւներու միջոցաւ յայտնուած բնական տեսարաններուն, վասն զի երբ նուագագրելու կամք զգար, բացօդի մէջ կ'ելլէր, ըստ պատահման կը շրջէր գիւղերու մէջ, ծառի մը շուքին ճովը կը կենար ու կը նշանակէր իր նշանաւոր խաղերու զբոյլներուն վրայ իր երաժշտութեանց նւթեր: Բեթովէն բուրկէն կենսագիրները, Շիտերէն մինչև Թիէր, Վիշաբէն մինչև Վէկելը և ինչ կը նուիրեն իրացնէ երկար էջեր մեծ երաժշտի գիւղին համար ունեցած բուռն ու յարատե փափաքին:

Անզգայ ամէն աղմուկի՝ իրեն համար աչքերն էին ուրախութեան միակ աղբիւրը այնպէս որ հոգին կ'երեւար անդադար աչքի բիւրերուն մէջ, տեսած գոյները ներսը կը թափանցէին՝ դառնալով լուսաւոր խաղեր, բնութեան տեսարանները թարգմանող ամենագեղեցիկ դարձուածքներ:

Խուլ Բեթովէն՝ կը տեսնէր գոյներն ու զանոնք կը փոխէր ձայներու. ուշադիր ուկնդիրը՝ լսելով ձայները կը տեսնէ գոյները: Այս պատճառաւ՝ բնական տեսարան մը կը թելադրէր Պոնի հանճարին անմահ երաժշտութիւններն և իր երաժշտութիւնները կ'արթնցնեն մեր մէջ բնութեան զգացումը:

Հագուազիւտ արժանիք մ'է այս, վասն զի Բեթովեան գործերուն կը շնորհէ անըպատ թարմութեանց ձիւր մը, որով անոնց ամենեւին չեն յոգնեցներ, երբէք չեն ձանձրացներ, նոյն իսկ երբ բերանացի սերտած բանաստեղծութեան մը պէս ընտանի դառնան մեզի: Այս դէպքը չի՝ նմանի Բեթեա բնական այն մեծ տեսարաններուն՝ որ կ'ազդեն մեզի միշտ նոր հրճուանք մը նոյն իսկ երբ մեզի համար սովորական են:

* *

Երաժշտութիւնը կը ներգործէ ուրեմն մարդկային հոգւոյն վրայ հզօր տիրապետութիւն մը. նա ամենակարեւոր սատար մ'է քաղաքակրթութեան յառաջադիմութեան մէջ: Եւ որչափ աւելի մարդս ներթափանցէ իր ճաշակն ու կատարելագործէ իր զգայարանները, երաժշտութիւնը կարեւոր պիտի դառնայ իրեն, վասն զի իրական ու գերբնական աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող կապը յայտնի ու շօշափելի կը դարձնէ, զաղափարականապէս կը կապէ հոգեկան կեանքը զգայարանաց կեանքին հետ:

Մինչև որ մարդը զբաղի երաժշտութեամբ՝ զաղափարականութիւնը պիտի զարգանայ միշտ նաև երբ գիտութիւնը, գիտակցութիւնն զառնալով, գերազանցէ զվարդապետութիւնը: Ինչպէս կան հիմա հոյակապ տաճարներ և համբաւաւոր սրբավայրեր ուր կը ժողովին միութարութեան ու ազօրքի անձկացող ամբոխներ, ուրիշ տաճարներ, ուրիշ սրբավայրեր՝ երաժշտութեան ձեռքով առատութեամբ պիտի ընձեն ուն բազմութեան մը քաջայեր և հրճուանք, և ան ինքնին պիտի բաւէ յագեցնելու մարդուն մէջ բնածին եղող զաղափարականութեան ծարաւը, մանաւանդ թէ ան աւելի կենդանի ու աւելի բուռն պիտի ըլլայ որչափ աւելի կիրթ և զարգացած ըլլայ սերունդը:

* *

Մոլեգին խուզարկութեանց ու նուրբ հետազօտութեանց այս դարուն մէջ՝ երաժշտութիւնն ալ ենթարկուեցաւ քննադատութեան վերլուծման, գիտութիւնն անոր օրէնքներ բանաձևեց, օժտեց զայն բանաձևերով ու վարդապետութեամբ. ուսումնաւորները աշխատեցան լուսաւորել անոր կախարդանքներուն զաղտնիքները: Երաժշտութիւնը աւելի գիտնական, աւելի բազմախառն, աւելի ազդու հիմերու վրայ դրուեցաւ, բայց բնութիւնը չփոխեց: Այս-

մանդին պէս կարծր ու անեղծ՝ անապահան պահեց իր սեպհական նկարագիրը, դարերու միջէն տեղէն խախտած չէ իր զօրութիւնը: Պեղասպնաւ առաջին գոյները, ետրուրական բիրտ քանդակները, այսօր թանգարաններու մէջ պահուած իրր յիշատակարաններ պատմութեան ու արուեստի, այլ ևս կարողութիւն չունին յուսելու յառաջ բերելու: Ընդհակառակն եկեղեցական հին երգերը, հովուական նուագները՝ մեր նախաձայրերէն մեր ձեռքը հասած, դեռ այսօր ալ կը յուզեն զմեզ՝ արթնցնելով մեր մէջ մեր պապերէն զգացած զգացուցիկները: Այդ տեսակետով՝ բանաստեղծութիւնը կը նմանի երաժշտութեան, որովհետև ան ալ բառերու երաժշտութիւն է:

Անկարելի պիտի ըլլայ ուրեմն իսկական յեղափոխութիւն մը երաժշտական ասպարէզի մէջ նոյն իսկ ապագային, վականէր ինքնին, ուզեց այդ բանը փորձել՝ բայց նպատակէն վրիպեցաւ: Իր լաւագոյն երաժշտութիւններն անոնք չեն՝ ուր նա ուզեց խօսքը նուագերգին կապել՝ կարծեմով ձեռք բերել համասեռ ձուլում մը՝ այլ ընդհակառակն այն հրաշալի նկարագրական կտորներն են, որ կ'ողողեն համերգական երաժշտութեան դաշտը:

Կը յիշէք Վալքիրիոյ կրակին կախարդանքը, Միկֆրիտի մէջ անտառին կեանքը, Բիուենհիլոյ մահերգն ու ողջակէզը աստուածներու վերջալոյսին մէջ, Փարսիֆալի աւազ Ուրբաթ օրուան հմայքն ու Ռենօի Ոսկւոյ նախերգանքը:

Գործիական այդ ամենահզօր կտորները բնաւ պիտի չմոռցուին, պիտի ունենան միշտ մի և նոյն ազդեցիկ սաղորանքը: Հոն՝ ուր ձայները բառերուն կը կապուին, ուր վականէր կը կարծէր թէ ձայնական ու նուագերգական դարձուածքներուն մէջ սեղմ կապակցութիւնն դրած է՝ աշխատելով որդւ և ճիշտ զգացում մը նշանակելու՝ հասած չէ իր նպատակին: Փորձեցէք իր զօրծերէն զուրս հանել որ և իցէ դարձուածք մը ու զծին տակ դրած իր բառերուն տեղը դրէք ուրիշ բառեր և պիտի

տեսնէ՞ք իսկոյն որ երաժշտութիւնը հոն դիրւարւա կը յարմարի ու նոր մտածութիւնը սիրելէ չի հեռանար, վասն զի ոտանաւորը չի փոխեր չափն ու շնչերը:

Եւ անոր համար՝ վասն զի ամէն փորձ այն նպատակաւ եղած՝ որ նուագերգին իմաստը փոխուելով փափաքուած զգացմունք մը արտայայտէ, ունայն ճիգ մ'է՛ք և կը նմանի այն ամբողջն որ մագերիս բըռնելով գետնէն վեր կ'ուզէ ելնել:

Ճիշտ այդ պատճառին համար գործիական երաժշտութիւնը կեանքին պէս յաւիտենական է, ընդհակառակն նուագախաղական երաժշտութիւնը մար կը մոտէ զինքը յառաջ բերող դարերու մար մըտնելով:

Ինչպէս որ մենք տեսանք մեր թէա-նորոններուն տեսարաններուն վրայ փառքէ ինկած ֆաչչիին խորիդիկեանը, Մոնթէ-վերտի Որփեռա, Փերկուէսի Լա սերվա Փատարեան, Փաէսէլլայի Լա Նինան՝ Ձիւմարոսայի իլ Մարքիմոնիս սկիդրոն, Մերքատանդէի իլ Ճիորամեքոն, Փագինի Սաֆֆոն. մեր թոռները պիտի տեսնեն խոնքրած ու մոռացութեան մատնուած Բելլինի, Տոնիժէթթիի, վերտիի, Ռոսսինիի, Կունցիի, Թոմայի և Բիզէթի գործերը, որոնք այսօր կը կազմեն բոլոր երկիրն. բոլոր թէատրոններուն ամէնօրեայ թատերախաղերուն ցուցակը:

Եւ մար պիտի մոտէ նաեւ վականերեան զօրաւոր չորս թատերախաղերու ամբողջութիւնը՝ զոր ապագայ սերունդներ պիտի վայելին միայն լսելով նշանաւորագոյն նկարագրական կտորներ:

Թեոյ պիտի գայ նաեւ երաժշտութեան ոսկեղարը, ինչպէս որ զայն ունեցած են նկարչութիւնն ու քանդակագործութիւնը, և այդ պիտի ըլլայ այն օրը՝ ուր նա պիտի ազատի վերջնականապէս խօսքի կապանքներէն և պիտի մնայ մինակ, յաւիտենական, արուեստներուն անբռնարարելի զշխոյն[՝]յդ ժամանակ նուագախաղը թողուած պիտի ըլլայ ժամանակէ մը ի վեր, բայց երաժշտութիւնը փառքի գագաթնակէտին պիտի հասնի, վասն զի այդ ատեն պիտի սկսի

համերգական երաժշտութեան արուեստին նոր դարը:

Եր կը հաւատամ այս փոփոխութեան ինչպէս կը հաւատամ աշխարհներու բազմութեանը. այդ բանը ի հարկէ պիտի հաստատուի՝ երբ տակաւ առ տակաւ մարդս, սրելով զգայարաններն և ազնուացնելով հոգին, խելամուտ ըլլայ հասկը՝ նախ ուր երաժշտութեան միութիւնը բանաստեղծութեան հետ՝ կեղծ զօր մը կը կազմէ որուն մէջ թանկագին մետաղ մը ձուլուելու ստիպուած է արժէքը պակսեցընող ուրիշ մետաղի մը հետ:

*
*

Մենք պէտք է ուրեմն մեծարենք ու յարգենք այս արուեստն որ ժամանակին ասպարէզ կը կարդայ, որ աստուածային տուրք մէ՛ք զարգացած ու կրթուած մարդուն շնորհուած:

Եթէ կ'ուզենք բարի ըլլալ՝ մշակենք երաժշտութիւնը, եթէ կը փափագինք մեր միտքը բարձր մտածութիւններով սնուցանել՝ զբաղինք երաժշտութեամբ: Եւ փառքի գաւակները, որոնց բարեխնամ բնութիւնը առատօրէն բաշխեց երաժշտական ստեղծագործութեան ձիրքերը, իրենք ալ հոչակուին իբր բարերարներ հաւասար իրենց համբերատար ու ուսումնաստենչ եղբայրաւորներուն, որոնք տառապող մարդիկութեան բարօրութեան համար կը հսկեն աշխատանոցներու և հիւանդանոցներու մէջ:

Եթէ երաժշտութիւնը չի խնդացներ զմեզ, եթէ ան ընդունակ չէ բանաստեղծութեան նման մանրամասնօրէն բացատրելու զգացում մը իր բոլոր ներքին աստիճանաւորութիւններով և այդ պակասաւոր յատկութիւնէն յառաջ կու գայ մեծագոյն սաղորանք մը, կը նշանակէ թէ իր պաշտօնը սրբազան է, թէ ան աստուածութեան էութեան պէս անմատչելի ու անբռնաբարելի է:

Մարդս մինչև նորագոյն ժամանակներս անզիտակցաբար հասկցած էր երաժշտութեան բարերար արդիւններն և զայն

ընկեր ըրած կեանքի հանդիսաւորութեանց
Թերեա, վերջ ի վերջոյ, մեր իսկ մտա-
ծութիւնները, մեր բարի զգացումներն
երաժշտական աղաղակներ են՝ զոր հոգին
միայն կրնայ յղանալ։

Կը հրաւիրեմ զքեզ ուրեմն, ո՛վ ընթեր-
ցող, որ մշակեա երաժշտութիւնն՝ զքեզ
բարուքելու համար, ըու զգայականու-
թիւնդ սրելու, վայելելու վերջնապէս այն
ամենաքաղցր իմացական զինովութիւնը՝
որ զգայարանքի ու մտքի ամբողջական
յափշտակութիւնն է։ Լսէ՛ երաժշտութիւն,
առանց դեղեկելու՝ բայց մեծ վստահու-
թեամբ՝ նետուէ՛ այդ համարաւորին կա-
խաղանաց բազուկներուն մէջ. ան զքեզ
կորստեան չախտի տանի, այլ փարոսի
մը նման պիտի ցուցնէ քեզի նաւահան-
գիւսար ժամանակու ճամբան։

(Շարունակութիւն)

Թրգմ. Հ. Ս. ՏԵՐ-ՄՈՎԱԽՅԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՐՇԱԽԻՐ ՀՕՇԱՊԵՐԵԱՆ (Բարունի). —
գիտական և Արշակ Բանաստեղծութիւն-
ներ 1914-1915. Կ. Պոլիս Տպգր. Օ. Ար-
զուման 1919։

Ընդամենը՝ հարիւր էջով գրքոյկ մըն
է, որուն մէջ կայ երիտասարդ հոգիի մը
թրթռումները ներշնչուած ու գրուած 15-16
տարեկան հասակին մէջ։ Ա. Հօշապերեան
իր ուսումը կ'առնէ Պօլիս Ս. Լուսաւո-
րիչ վարժարանին մէջ. բայց աշխարհաւոր
և Հայաշինչ ողբերգութեամբ դպրոցները
շուտով քցուելով՝ ուսուցիչներ և ուսա-
նողներ ցրուեցան։ Տաղանդը իր մէջ ինք-
նաստեղծ կը թուի. ինքը կեանքի ափին
վրայ գեղեցիկ երազ մը եղաւ, բայց աւաղ
վաղանցուկ և անբոլորնելի. վաղուց
զգաց իր նորածագ հոգիին մէջ սիրոյ և
ատելութեան հրայրքը կեանքին դէմ, որմէ
վաղուց ալ զրկուեցաւ։

Իր գրքոյկը պնտուած թէ արձակ և թէ
ոտանաւորներէ, իր մահուրէն ետքը ամ-
փոփուած են և գեղեցիկ կերպով դասա-
ւորած. նախ դրուած է «Գրական Սկզբ-
նաորոշիւները» որ կը սկսի քանի մը էջ
արձակ գրութիւններով որոնց կցուած են
նաեւ ոտանաւորներու շարք մը։ Ասոնց
կը յաջորդէ «Մանկական երազները» որ
գրեթէ գրքոյկին երկրորդ մասը կը կազմէ,
մեծ մասամբ մահերգներ են զգացուած
բարեկամի մը կամ սիրելիի մը մահէն։
Իր տողերը հիւսած է հերարձակ մայրե-
րու որդեկորոյս լալօնքէն՝ կամ սգազգաց
հօր մը անմխիթար արցունքէն։ Իր հա-
տորիկը գրական անթերի գործ մը չէ, բայց
կը ներփակէ ապագայի մեծ յոյս բանաս-
տեղծի այդ իր 15 տարուան պատանեկան
ներշնչումներուն մէջ։

Պ. Հօշապերեանի սկսնակ թուիչքին մէջ
շատ ակներև են հակումները, ինքը զլիա-
ւորապէս սնած է Դուրեանով, իր հոգին
մեղամազձոտ է. բայց միանգամայն շատ
զգալի են զեռ իր մէջ այն վարպետները՝
որոնց գաղափարները ամբողջապէս իւ-

ՀՈՎ ՄԸ Կ'ԱՆՑՆԻ ՍՐՏԷՍ

✱ ✱

Հով մը կ'անցնի սրտէս, ջերմին, ազազուն,
Հազեւ զգալի։

Կը գզուէ իմ հոգին, սիրով յարաճուն։

Սառ սիրտս հալի։

Հով մը կ'անցնի սրտէս, թեթեւ ու քնքուշ.
Նման գեփուի։

Հոգիս անուրջերով թովէ՝ սիրանուշ,

Ու կուրծքս կ'ուռի։

Հով մը կ'անցնի սրտէս. քամի մը սաստիկ,
Մրրիկ մը ցրտին։

Ձի սահմուկի տակայն հոգիս դեռատի,

Յոյս կայ ջեր սրտին։

Հով մը կ'անցնի սրտէս, զօրեղ փոթորիկ,
Մթին, ամպամած։

Չ'ալեկոծի տակայն հոգիս՝ գերթ ալիք,

Ձի հոն կայ Աստուծո։

Մ. Յ. ՄԱՐԻՆԵԱՆ